

การใช้บริการป้องกันเอชไอวี/โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์
ในพนักงานบริการทางเพศหญิง หลังการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ
Utilization of STI/HIV services in female sex workers
after the health care reform

ทวิทรัพย์ ศิรประภาศิริ* พ.บ., ส.ม.

(ระบาดวิทยา)

สุรางค์ จันทร์แย้ม** กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่)

ดุสิตา ฟิ่งสำราญ*** ปร.ด. (ประชากรศาสตร์)

*ศูนย์อำนวยการบริหารจัดการปัญหาเอดส์แห่งชาติ
กรมควบคุมโรค

**มูลนิธิเพื่อนพนักงานบริการ

***สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

Taweessap Siraprasiri* M.D., M.P.H.

(Epidemiology)

Surang Janyam** M.Ed. (Adult Education)

Dusita Phuengsamran*** Ph.D. (Demography)

*National AIDS Management Center,
Department of Disease Control

**Service Workers in Group Foundation

***Institution for Population and Social
Research, Mahidol University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้บริการป้องกันเอชไอวี/โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ในพนักงานบริการทางเพศหญิงและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ภายหลังจากมีการปฏิรูประบบบริการสุขภาพที่ปรับคลินิกโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์จากที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดไปให้กับโรงพยาบาล โดยศึกษาในพื้นที่ 4 จังหวัดคือ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี สงขลาและเชียงใหม่ สุ่มเลือกตัวอย่างตามสัดส่วนและจำนวนตามประเภทบริการบริการและพนักงานในจังหวัดนั้นๆ พนักงานบริการได้รับการเชิญเข้าสัมภาษณ์โดยสมัครใจตามแบบสอบถามที่กำหนด ข้อมูลนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและอนุมาน ผลการศึกษาพบว่า พนักงานบริการหญิง จำนวน 813 คน มีอายุเฉลี่ย 28 ปี ช่วงอายุ 14-62 ปี โดยร้อยละ 94.7 เป็นคนไทย ร้อยละ 22.5 ระบุไม่มีหลักประกันสุขภาพใดๆ ร้อยละ 68.6 มีหลักประกันสุขภาพบัตรทอง โดยร้อยละ 11.4 ที่ย้ายทะเบียนมาในพื้นที่ทำงาน ระยะเวลาเฉลี่ยมัธยฐานการทำงานบริการทางเพศคือ 2 ปี มีลูกค้าบริการทางเพศในเดือนที่ผ่านมาเฉลี่ยมัธยฐาน 14 คน ร้อยละ 39.4 ของพนักงานเคยมีตกขาวผิดปกติใน 12 เดือนที่ผ่านมา ร้อยละ 67.1 เคยตรวจโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์โดยร้อยละ 60.1 เป็นการตรวจใน 12 เดือน ร้อยละ 82.9 เคยตรวจหาการติดเชื้อเอชไอวีโดยร้อยละ 68.8 เป็นการตรวจใน 12 เดือน สัดส่วนการตรวจโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในพนักงานที่ทำงานคาราโอเกะ (ร้อยละ 52.1), บาร์เบียร์ (ร้อยละ 54.3), และอิสระ (ร้อยละ 63.3) ต่ำกว่าพนักงานที่ทำงานในบาร์อ็อกโก (ร้อยละ 80.3), สำนัก (ร้อยละ 81.1), และอาบอบนวด (ร้อยละ 94.9) พนักงานที่อายุน้อยกว่า 20 ปี มีสัดส่วนการเคยตรวจฯ ร้อยละ 43.1 ต่ำกว่ากลุ่มอายุอื่น ผู้ที่มีบัตรทองและย้ายทะเบียนมาพื้นที่ทำงานเคยตรวจฯ ร้อยละ 79.6 ซึ่งสูงกว่าผู้ไม่มีหลักประกันหรือประกันแบบอื่น การศึกษานี้ชี้ว่า ควรพัฒนาบริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์/เอชไอวีสำหรับพนักงานบริการหญิง และขยายให้รวมด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ สารเสพติดและแอลกอฮอล์ โดยควรมุ่งเน้นให้ครอบคลุมผู้ที่อายุน้อย ทำงานในบริบทบริการประเภทคาราโอเกะ บาร์เบียร์และอิสระ รวมทั้งผู้ที่ไม่มีบัตรทองหรือมีแต่ไม่ได้ย้ายทะเบียนมาพื้นที่ทำงาน

Abstract

This study is to determine utilization of sexually transmitted infection (STI)/HIV services among female sex workers and associated factors after the health care reform particularly the transfer of STI clinics from the provincial health offices to hospitals. The survey was done in cities of Bangkok, Pattaya, Songkla and ChiangMai. Female sex workers were randomly selected with proportionally stratified to size of types of establishments and freelance. They were approached and asked for participation with verbal consent. Face to face interview with structured questionnaire was done by trained interviewers. Data were analyzed using descriptive and inferential analysis. 813 female sex workers were included for the study. The mean age was 28 years old (range 14-62 years) with 94.7% were Thai. There were 22.5% reported no health insurance, 68.6% were under universal coverage scheme (UHS) and 11.4% were UHS with registration in the working area. The median time working in sex work was 2 years. The median number of clients in the last month was 14. 67.1% of sex workers had ever used STI services while 60.1% used it in the last 12 months. 82.9% had ever got HIV testing and 68.8% did within the last 12 months. Sex workers in karaoke (52.1%), beer bars (54.3%), and freelance (63.3%) had used STI services less than those in ago go bars (80.3%), brothels (81.1%), and massage parlors (94.9%). FSW aged under 20 years was less likely to use STI services (43.1%). Those who entitled to the free health services were more likely to use STI services (79.6%). More efforts should be made to improve services for sex workers not only on STI and HIV but also on reproductive tract problems, alcohol, and drugs with particular focus on those who are younger age; did not entitle to the health benefits in the working area; and worked in context of karaoke, beer bars and freelance.

ประเด็นสำคัญ

เอชไอวี, โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์, พนักงานบริการทางเพศหญิง, ปฏิรูประบบบริการสุขภาพ

Key words

HIV, sexually transmitted infection, female sex worker, health care reform

บทนำ

ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการลดอุบัติการณ์การติดเชื้อเอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์จากการดำเนินการส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัย และจัดบริการคลินิกกามโรค โดยเฉพาะในบริบทของการบริการทางเพศ⁽¹⁻²⁾ ในปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยได้ประกาศนโยบาย และดำเนินการสร้างหลักประกันสุขภาพให้ครอบคลุมประชาชนไทยทุกคน อีกทั้งมีการปฏิรูประบบราชการรวมทั้งบริการสุขภาพ ปรับบทบาทภารกิจของหน่วยงานและสถานบริการสาธารณสุขใหม่⁽³⁾ ทำให้งานบริการด้านกามโรคและตรวจการติดเชื้อเอชไอวี ที่เดิมตั้งคลินิกบริการ และดำเนินการที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด หรือที่สำนักงานป้องกันและควบคุมโรคเขตต้องยุบเลิกบริการดังกล่าว และ/หรือปรับให้โรงพยาบาล

ในพื้นที่ที่รับผิดชอบมาจัดบริการที่เกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์แทน

ผู้ให้บริการทางเพศและผู้ป่วยกามโรค ซึ่งเคยเป็นผู้รับบริการหลักของคลินิกดังกล่าว ทั้งด้านการตรวจรักษา ข้อมูล ความรู้ เครื่องมือป้องกัน จึงประสบการเปลี่ยนแปลง และพบอุปสรรคการใช้บริการที่จำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากโรงพยาบาลในพื้นที่ปกติจะมีปริมาณผู้ป่วยและผู้รับบริการทั่วไปจำนวนมาก และส่วนใหญ่โรงพยาบาลก็ไม่ได้มีการจัดบริการคลินิกเป็นการเฉพาะสำหรับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เหมือนที่เคยดำเนินการมา เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลก็ยังไม่มีความรู้ และ ความคุ้นเคยกับพนักงานบริการทางเพศ ซึ่งมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากผู้รับบริการทั่วไป⁽⁴⁾ นอกจากนี้บริบทธุรกิจบริการทางเพศ ก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ